

Književna predodžba prirode u Vojnovićevim dramama

Doblanović, Mej

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:048827>

Rights / Prava: [In copyright](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2021-06-25**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI
FILOZOFSKI FAKULTET

MEJ DOBLANOVIĆ

PREDODŽBA PRIRODE U DRAMAMA IVE VOJNOVIĆA
ZAVRŠNI RAD

Pula, 2017.

SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI
FILOZOFSKI FAKULTET

MEJ DOBLANOVIĆ

PREDODŽBA PRIRODE U DRAMAMA IVE VOJNOVIĆA

ZAVRŠNI RAD

JMBAG: 0303052691, redoviti student

Studijski smjer: preddiplomski studij hrvatskog jezika i književnosti

Predmet: Moderna hrvatska književnost

Znanstveno područje: humanističke znanosti

Znanstveno polje: filologija

Znanstvena grana: kroatistika

Mentor: doc. dr. sc. Daniel Mikulaco

Sumentor: dr. sc. Boris Koroman

Pula, 2017.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani _____i_____, kandidat za prvostupnika_____ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student _____

U Puli, _____, _____ godine

IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, _____ dajem odobrenje Sveučilištu
Jurja Dobrile
u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom

_____ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.
Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ (datum)

Potpis

SADRŽAJ

1. Uvod.....	6
2. Ivo Vojnović.....	8
3. <i>Gospođa sa suncokretom</i>	14
3. 1. <i>Ekvinocijo</i>	19
3. 2. <i>Dubrovačka trilogija</i>	29
5. Ivo Vojnović i glazba.....	30
6. Zaključak.....	32
7. Literatura.....	34
8. Sažetak.....	35
8.1. Abstract.....	36

1. UVOD

Svijet shvaćen kao politički sistem, društveni poredak i oblik proizvodnje – obilježen pojavom kapitalizma, građanskoga društva, nove staleške hijerarhije, demokratski legitimirane i stranački usmjeravane politike – svijet je koji je oblikovala moderna. Njegova tipična poprišta bili su brzo rastući gradovi, a njegov se djelatni život podređivao proceduralnoj racionalnosti ekonomsko-financijske društvene baze.

To stanje povijesnoga svijeta u modernističkim se književnim djelima, prikazuje kao nelijepo i manje vrijedno. *“No, neiscrpnim se izvorom, osobito kad je riječ o lirici razdoblja, pokazuju priroda i krajolik, a u svim književnim vrstama važna uloga pripada temi potonulih povijesnih svjetova. Osim toga, građanska se sadašnjost transcendirala i u vizijama budućnosti, koje obično teže eshatološkom finalizmu te se reformističkim idejama građanske politike suprotstavljaju vjerom u bezuvjetne i konačne svjetskopovijesne rasplete.”*¹

Drama sredinom 19. stoljeća doživljava važan zaokret. Napuštaju se velike herojske tragike fabule u dramama. Građanstvo i proleterijat zavladaće u dramskim pričama, a neka će dramska djela i dalje nositi oznake romantičarske patetičnosti i besperspektivnosti. Također dolazi do produbljivanja psihološke interpretacije te mijenja scenskog prostora.

U razdoblju hrvatske moderne hrvatska je književnost uhvatila korak s Europom. Za razvoj dramske književnosti važno je to što se i naše kazalište počelo otvarati prema suvremenom tekstu. Dogodilo se to najviše zahvaljujući poznatom intendantu Hrvatskog narodnog kazališta, Stjepanu Miletiću. 14. listopada 1895. godine otvorena je nova zgrada Hrvatskog narodnog kazališta, a 30. listopada prouzvedena je Vojnovićeva drama *Ekvinocijo*, koja je dobila prvu nagradu kazališne uprave. Uz njega natjecao se i Ante Tresić Pavičić dramom *Simeon Veliki*. Uspjeh Vojnovićeve drame označio je ulazak modernističke drame u hrvatsku književnost. U onovremenom političkom i društvenom vremenu jedino je kazalište poticalo svijest o važnosti hrvatskih dramatičara, što možemo uvidjeti iz brojnih izvedenih predstava

¹*Nostalgijska i utopijska u Iva Vojnovića*, Zoran Kravar, http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=109764&lang=en, preuzeto 5. 9. 2017.

domaćih autora. Tada su se afirmirali mnogi domaći pisci poput Ive Vojnovića, Milivoja Dežmana Ivanova, Srđana Tucića, Milutina Cihlara Nehajeva, Milana Ogrizovića, Josipa Kosora i Milana Begovića. Od stranih autora izvođeni su Arthur Schnitzler, Gerhart Hauptmann, Lav Nikolajevič Tolstoj, Hermann Suderman, Maurice Maeterlinck, August Strindberg, Oscar Wilde, Hermann Bahar, Henrik Ibsen i dr².

Ako se gleda dijakronijski, prva faza hrvatske moderne drame teži k tendencijama koje imaju Vojnovićeve drame *Ekvinocijo* i *Dubrovačka trilogija*. Naturalističko-verističke karakteristike počinju se miješati sa simboličkim, no u drami se kreira tip realističnosimboličkog predstavljanja.

Žmegač će pak reći kako se u razdoblju između 1895. i 1910. godine najviše isticao stilski pokret, ili jednostavnije, stil, secesija. Upozoriti će da se opća teorija tog stila osniva na dvama oprečnim načelima: s jedne se strane umjetnost, prije svega likovna, želi stopiti s prirodom usvajajući njezine oblike, a s druge strane te iskustvene motive podvrgava stilizaciji što vodi paradoksu koji se može nazvati prirodna neprirodnost ili neprirodna prirodnost³.

One drame koje se javljaju krajem 19.st. slijede dramski stil sličan *Ekvinociju* Ive Vojnovića, te ulaze u okvire postnaturalističke drame čije je osnovno sredstvo dijalog zasnovan na jeziku ličnosti. Druga faza donosi slobodu u izražavanju stvarnosti. Prevladava fantastično što znači da se ne poštuju konvencije klasične drame, nego da se ona stvara na drugačijim zakonitostima.

Nakon dramaturgije koja je u 19.st. zastupala stajalište o pet dijelova dramskog ustroja (uvod, uspon, kulminacija, preokret i katastrofa) raspoređenih u tri ili pet činova, razdoblje moderne nastoji dramsku kompoziciju sažeti u formu jednočinke. Začetnik takve strukture je švedski dramatik A. Strindberg (*Gospođica Julija*, 1878.), a njegovi sljedbenici su Hermann Sudermann, Nehajev, Srđan Tucić, Milan Begović, Milan Ogrizović i dr⁴.

² R. Vučković, *Moderna drama*, IRO „Veselin Masleša“, OO izdavačka djelatnost, Sarajevo, 1982.

³ V. Žmegač, *Duh impresionizma i secesije*, Ideogram, Zagreb, 1993., 254 str.

⁴ A. Lederer, *Drame hrvatske moderne*, Znanje, Zagreb, 2007., str. 423.

2. IVO VOJNOVIĆ

Ivo Vojnović rođen je 9. listopada 1857. godine u Dubrovniku - gradu vlastele i pučana, pjesnika i učenjaka, trgovaca i političara. Njegov otac, Kosto Vojnović, bio je ugledan dubrovački građanin, splitski odvjetnik i zagrebački sveučilišni profesor, te istaknuti domoljub, a majka Marija, fiorentinska plemkinja, aristokratska domaćica francuskog salona iz 18. stoljeća. Ivo se rodio s nenormalnim oblikom glave - izdužene i na tjemenu stiješnjene glave. Kućni liječnik tada je izjavio "dijete s ovakvom glavurdinom ne može drugo da bude no idiot ili genije." Ovo potonje Ivo je i dokazao svojim književnim stvaralaštvom. Zbog nesebične ljubavi i brige koje mu je poklanjala u tim teškim, ranim danima života majka dobiva glorificirano mjesto u njegovom životu i postaje zamjenska vrijednost za sve. Brat Lujo bio je poznati povjesničar i kritičar, a sestra Đena istakla se novelama koje je pisala u Francuskoj pod pseudonimom Kristijane Solvejgs. Osnovnu školu i sedam razreda Klasične gimnazije Ivo je završio u Splitu. Tada umjesto u svoj sunčani *Grad čežnje*, odlazi u Zagreb, u panonsku maglu i blato, gdje je 1874. godine maturirao na studiju prava. Tim je odlaskom započeo njegov lutalački, "emigrantski" život. Tada dobiva posao u sudačkoj službi koji obavlja do 1884. Nakon toga odlazi u Križevce i Bjelovar, a od 1889. godine obavlja dužnost perovođe pri dalmatinskom Namjesništvu u Zadru, sedam godina u Dubrovniku, pa u Supetru na Braču. Od 1899. godine radi u Zadru kao tajnik Namjesništva, dok od 1903. do 1907. godine radi u Supetru kao kotarski poglavar. Tamo zbog financijske afere biva otpušten. Godine 1907. dolazi raditi kao dramaturg Hrvatskog narodnog kazališta u Zagrebu, a od 1911. godine djeluje kao profesionalni književnik, te putuje po Italiji, odlazi u Prag, Budimpeštu, Beograd i Cetinje. Nakon svoje supetarske afere javno je prikazivao južnoslavenske političke simpatije, pa su ga austrijske vlasti 1914. godine uhitile u Dubrovniku i pritvorile ga u Šibeniku. Od 1915. godine liječio se u zagrebačkoj Bolnici milosrdnih sestara od očne bolesti. Tamo se družio s Ivom Andrićem, Ivom Raićem i drugima. Godine 1919. otišao je u Francusku, u Nizzu, gdje su 1922. godine nastale *Maškarate ispod kuplja*. Od 1922. do 1928. godine posljednji je put boravio u svom Dubrovniku, u Gružu, u hotelu „Petka“ pišući tamo Prolog nedovršene drame. Godine 1929. otišao

je u Beograd na liječenje i tamo ga je 30. kolovoza iste godine snašla smrt. Pokopan je 2. rujna 1929. godine na Mihajlu, dubrovačkom groblju.⁵

Organski inspiriran i motiviran Dubrovnikom Ivo Vojnović postao je, kako Nikola Ivanišin kaže, "Grada Dubrovnika pjesnik". Iako je zbog životnih okolnosti u njemu malo boravio uvijek mu se rado i pun žara vraćao. Njegov život i djelo označili su uzdisaji za Dubrovnikom, a smrt i književni kraj oproštajne riječi Dubrovniku.

Na Mihajlu, u sjeni čempresa na njegovu i obiteljsko posljednje počivalište ukazuje *Sepulcrum comitum Vojnovich s natpisom Ovdje počiva pjesnik Ivo Vojnović 1857-1929.*

Ivo Vojnović u književnost je ušao 1880. godine duljom pripovijesti o životu usidjelice u dubrovačkom podneblju, *Geraniumom*. Pripovijest je objavljena u najuglednijem hrvatskom književnom časopisu *Vijenac*. Ovim djelom najavio je prve znakove „dezintegracije realizma“ što kasnije rezultira modernističkim obilježjima. Od 1881. do 1884. godine pisao je pod pseudonimom I-s (Ignitus, lat. nepoznat) dramske i operne kritike u zagrebačkom listu *Pozor*, zapisujući tako dramu *Psyche* koja izlazi 1889. godine. Osim toga, koristi se potpisom Sergij P. ili Sergij Pustijerna, te Mario d'Ombla, iz kojih se iščitava njegova zavičajna pripadnost (Pustijerna - dio Grada, Ombla – Rijeka dubrovačka). Godine 1884. izlazi *Perom i olovkom*, pripovijetka urbane tematike, zatim 1886. godine objavljuje kratki roman *Ksanta* u kojem se ocrtavaju postmodernističke crte. Vojnovićeva proza *Fantazja* objavljena je 1891. godine u zagrebačkom *Viencu* i zadarskoj *Smotri dalmatinskoj*. Svojim slavljenjem Ljepote i njezine moći najavljuje razdoblje Moderne. Vojnović se uz svoje drame potvrdio i kao pjesnik. Milivoj Dežman Ivanov 1900. godine je u *Viencu* objavio njegove *Lapadske sonete*, prikazavši tako Vojnovića kao „secesijskog pjesnika“⁶. Od 1904. do 1906. godine pisao je *Smrt majke Jugovića* kojoj je 1912. godine dodao četvrto pjevanje. Iste godine nastalo je i *Lazarevo vaskrsenje*, te izlazi kozmopolitsko djelo *Gospođa sa suncokretom* koje prikazuje lik fatalne žene u Veneciji i Londonu. Godine 1917. svijetlo dana ugledalo je mistično-simbolično djelo *Imperatrix*. 1927. godine u časopisu *Misao* izašao je dramski prizor *U posljednjem času*, te libreto za operu *Čudosv. Vlaha*. Godine 1929. posthumno je objavljena drama u pet činova,

⁵M. Žeželj, *Gospar Ivo*, Centar za informacije i publicitet, Zagreb, 1977., str. 270-271.

⁶T. Maštrović, *Odabrana djela-Ivo Vojnović*, Riječ, Vinkovci, 1998., str. 10.

*Prolog nenapisane drame*⁷. Ipak iz njegova su se opusa najviše istakle drame čija se radnja događa u Dubrovniku, a to su *Ekvinocij*, *Dubrovačka trilogijai Maškarate ispod kuplja*. U opusu ovog autora možemo pratiti rastvaranje realizma, simboličku varijantu moderne i tragove avangarde.

Vojnovićevo stvaralaštvo možemo podijeliti u nekoliko tematskih krugova. Prvi krug Vojnovićeva stvaranja, poznatiji kao djela dubrovačkog sadržaja, obuhvaća sljedeća djela: *Lapadski soneti*, *Geranijum*, *Ekvinocijo*, *Ksanta*, *Dubrovačka triologija i Maškarate ispod kuplja*. Drugi dio Vojnovićeva književnog rada čine kozmopolitski radovi u koja se ubrajaju zbirka novela *Perom i olovkom*, komedija *Psyche* i *Gospođa sa suncokretom*. Navedene radove Vojnović smatra manje vrijednima od onih dubrovačke tematike. U treću skupinu, romantičarsko-povijesne drame, ulaze drame pisane prema motivima narodne poezije, a to su *Smrt majke Jugovića* i *Lazarovo vaskrsenje*. U četvrtu pak skupinu ulaze ostala djela poput *Vox klamax*, *Gundulićev san* i dr.⁸

Mihovil Kombol je 1935. napisao: *Među onima koji su stvarali osnove hrvatskog realizma osamdesetih godina ima i nekoliko pripovjedača manje plodnih i reprezentativnih, ali ipak značajnih po nijansama (...). Među njima je Ivo Vojnović, koga smo zbog njegovih kasnih drama navikli zamišljati u vezi sa nastojanjima moderne, ali koji se već od 1880. javljao pripovijetkama zanimljivim zbog mnogih stilskih svojstva poznatijih u rascvalijim oblicima njegovih kasnijih djela. U doba njegovih prvih pripovijedaka još se nije bio ni javio Đalski s kojim će imati toliko srodnosti po gledanju na prošlost; ta će dva pisca nastojati da ožive u našoj modernoj književnosti i dva hrvatska historijska zbijega, najsjeverniji i najjužniji, sa svim njihovim osjećanjem historijskog kontinuiteta.*⁹

Osim Kombola, interes o Vojnoviću pokazali su brojni kritičari hrvatske moderne. Arsen Wenzelides je objavio četrnaest prikaza i članaka o Vojnoviću, te svoju prvu samostalnu knjigu koja je i jedina tiskana knjiga o Vojnovićevu radu u hrvatskoj književnoj kritici. A. G. Matoš, M. Krleža, M. Matković i dr. priznavali su Vojnovićev talent i odnos prema dubrovačkoj tradiciji, sklonost ka poznavanju europske dramaturgije, ali oni nisu bili Dubrovčani i nisu uspjeli doprijeti do same srži

⁷A. Lederer, *Drame hrvatske moderne*, Znanje, Zagreb, 2007., str. 428.

⁸T. Maštović, *Odabrana djela-Ivo Vojnović*, Riječ, Vinkovci, 1998., str.11.

⁹Pet stoljeća hrvatske književnosti, knj. 55, *Ivo Vojnović*, M. Matković, MH, Zagreb, 1964., str. 11

dubrovačke književnosti 19. stoljeća pa samim time ni do Vojnovića. Od svih kritičara jedino je Dubrovčanin Albert Haler uočio Vojnovićevu vezu sa „slovinskim kulturnim krugom“¹⁰.

¹⁰N.Ivanišin, *Dubrovačke književne studije*, Matica hrvatska – pododbor – Dubrovnik, Dubrovnik, 1966., str. 187.

3. GOSPOĐA SA SUNCOKRETOM

Drama *Gospođa sa suncokretom* izdana je u Zagrebu 1912. godine. Iste godine održala se i praizvedba u HNK u Zagrebu, te autorova pretpremjerna javna čitanja u Zagrebu, Dubrovniku, Rijeci i Splitu. Komad se prvotno zvao *San ljetne noći, Tripihton* i podijeljen je u tri čina: u prvome kozmopolitski ambijent Monstre - Palace hotela, u drugome ono što je Vitae Malipiero retrospektivno vidio u crnoj zjenici Suncokreta i u trećem "crljeni požar" Canal granda. Prvi i treći čin odvijaju se u sadašnjosti, a drugi u prošlosti kao rekonstrukcija događaja, to jest, glavnog muškog lika - Vitalea Malipiera.¹¹

Vojnović je dramu napisao za vrijeme boravka u Venciji. Prepustio je prvo da čari i atmosfera čarobnoga grada obuzmu njegov duh, jer to je za stvaranje drame bilo važnije od same radnje. Tako mu je kao inspiracija poslužio stvaran događaj i novinski članak. *Htio je autor dati nov oblik dramaturškog romana ili romaneskne - čak kinematografske - drame za pozornicu i čitanje.*¹² Među svim dramama *Gospođa sa suncokretom* bila je ta koja je postigla najbučniji uspjeh među Vojnovićevim dramama na zagrebačkoj i nekim drugim pozornicama. Također, dodijeljena joj je i Demetrova nagrada za 1911./12. godinu.

Tako je nastala drama čija se radnja temelji na kriminalističkoj fabuli s erotskim sadržajem. U Veneciji, u hotelu u kojem borave najbogatiji gosti, Malipieru je Ona podmetnula ubojstvo pa je iz osvete pokuša ucijeniti i podmetnuti joj novo ubojstvo, no Ona počinu samoubojstvo. Ona je ubila zaručnika i sakrila ga u sobu u koju je namamila mladog pomorca kako bi na njega bacila krivnju, ali mladić je pobjegao. U Veneciji Malipiero susreće Nju, udanu za Rusa, ali spremala se na ubojstvo muža kako bi se udala za ljubavnika. Malipiero joj prijeti da će otkriti njezin zločin ako mu se ne poda, na što se ona baci sa hotelskog balkona u more. Ona u drami ima tri identiteta: Miss Mag, Ellen Thow i grofica Jekaterinska. Nije žrtva, već prijestupnica koja iskupljenje pronalazi u samoubojstvu. Vitale je u sadašnjosti odvažan, no u prošlosti se pojavljuje kao nezreo i romantičan mladić.

Od scenskih postupaka koje nalazimo u drami ističu se ironija, kontrast i parodija. Napetost se ostvaruje kada se, u prvom činu, nakon susreta bivših ljubavnika

¹¹M. Žeželj, *Gospar Ivo*, Centar za informacije i publicitet, Zagreb, 1977., str. 151.

¹²ibid., str.153.

razotkrivaju događaji iz prošlosti. Kompozicija se temelji na inverziji zbivanja, a rezultat je utjecaj kinematografske tehnike. Kao što je već spomenuto drama je prožeta proznim, dramskim, kazališnim i filmskim postupcima i po tome se razlikuje od ostalih Vojnovićevih drama. Kritičari su mu najviše zamjerali to što nema dovoljno radnje. Naime, cijela radnja mogla bi se smjestiti u jedan čin, no Malipierov monolog nalazi se u posebnom činu.

Kulturom protkana Venecija označava veličanstveni grad u propadanju, no ona je i simbol ljepote. Kao vrlo važan simbol tu je i Suncokret. Već nam sam njegov izbor govori o povezanosti Vojnovića, čovjeka s cvijetom i prirodom.

Auguste Rodin naglasio je vezu između umjetnika i prirode preko cvijeća: „*Umjetnik je povjerenik prirode, cvijeće s njim vodi razgovore dražesnim povijanjem svojih stapki i skladnim preljevima nijansi svojih cvatova. Svaki cvijet ima srdačnu riječ koju mu priroda prenosi.*“¹³

Upravo ideja da svaki cvijet ima svoju priču i da je u mogućnosti voditi svojevrsan direktan dijalog s umjetnikom, a s promatračem kroz umjetničko djelo, predstavlja osnovu Vojnovićeve povezanosti s prirodom. Cvijeće je oduvijek igralo važnu ulogu u umjetnosti. Ono se poklanjalo kao čestitka za rođenje, a služilo je i za posljednji ispraćaj. Može se reći da cvijeće čovjeka prati od kolijevke do groba. Zbog njegove sveprisutnosti u našim životima, čovjek je cvijeću pridao određena značenja. Ono je postalo više od same prirode, odraz njegove ideje, strahova ili interpretacija svijeta koji ga okružuje. U cijeloj je toj priči Suncokret u svijetu sekularne simbolike postao simbolom odanosti, ponosa, prirodne vitalnosti, dok putem sakralne simbolike označava odanost vjernika Bogu.

Svoju je naklonost Suncokretu likovnim putem izrazio i jedan od najutjecajnijih i najvažnijih slikara u povijesti umjetnosti Zapada, postimpresionist, Vincent Van Gogh. Van Goghovi suncokreti kao i njegovi čempresi, zvjezdano nebo ili kukuruzi sjaje čudesnom životnošću i ljepotom. U tim nesavršenim, a opet u potpunosti savršenim oblicima suncokreta, očituju se i život i smrt istovremeno. Sve podliježe starenju i truljenju, ali ono što ostaje to je sjaj ulovljenog trenutka, izraz ljepote duše¹⁴. Upravo je takva simbolika i gospođina suncokreta. On zapravo predstavlja nju, daje joj

¹³<http://www.arthurmeehan.com/flowers>, preuzeto: 7. 9. 2017.

¹⁴<http://www.buro247.hr/kultura/umjetnost/12356.html>, preuzeto: 7. 9. 2017.

ljepotu i strast zbog koje muškarci kruže nad njom kao leptiri, da bi ju na kraju, počivajući na njezinim prstima, odveo u smrt. On je dakle, simbol estetskog i erotskog, prenositelj je tajnih poruka, predmet ironizacije, ali i simbol smrti u drugom činu.¹⁵

3.1. EKVINOCIJO

*“Uspjeh nije odgovarao ni izdaleka mom očekivanju, a i posve razumljivo jer nestade dramske i dubrovačke atmosfere. To je glavni razlog bio da sam odonda posvetio toliku pažnju opisima, tj. prikazivanju moje drame čitaocima kada se uvjerih da ne mogu dočarati na pozornici Dubrovnik”.*¹⁶ Ovim je riječima, dvadeset godina nakon praizvedbe drame Ekvinocijo, Vojnović izrekao svoje razočaranje njome. No u želji da publicira ono, što sve pred očima vidi i što svom dušom želi, on je intendantu Stjepanu Miletiću poslao 19 strana uputa kako da se prikaže Ekvinocijo, a radi dubrovačkog izgovora poslao mu je i brata Luja.

Iako s manje vjerodostojnosti nego je to očekivao ova je drama praizvedena u Hrvatskom narodnom kazalištu 30. listopada 1895. godine. Nakon toga izvodila su je gotovo sva hrvatska kazališta; Osijek, Split, Dubrovnik, Zadar, Pula, Rijeka, Varaždin i druga. Spomenuta je drama poslužila kao predložak za libreto opere *Ekvinocij* skladatelja Ivana Brankovića, ali i slovenskom skladatelju Marjanu Kozini, a prevedena je na češki, mađarski, njemački, slovački, ruski, kineski i dr. Sudeći po izvedbama na stranim kazališnim scenama možemo reći da ovo dramsko djelo spada u ona hrvatska ostvarenja koja su doživjela međunarodnu potvrdu o svojoj vrijednosti.

Naslov ovog djela ima nekoliko značenja. Među ostalima ekvinocij može označavati oluju koja se reflektira na sudionike događaja, ali ekvinocij je i astronomska pojava – ravnodnevnicica koja je kao meteorološki fenomen obilježen olujama početkom proljeća i jeseni¹⁷.

¹⁵ M. Žeželj, *Gaspar Ivo*, Centar za informacije i publicitet, Zagreb, 1977., str. 151.

¹⁶ *ibid.*, str. 78.

¹⁷ *ibid.*

Kroz ovo djelo A. Wenzelides, hrvatski književni kritičar koji je ujedno bio i Vojnovićev suvremenik, uočava bitne stilske odrednice većine Vojnovićevih djela, a to su povezanost prirode i ljudi. Djelo je komponirano u četiri čina s proznim *simfoničkim intermezzom* između drugog i trećeg čina. Dramu je obilježio je dramski zaplet i likovi koji su dobro ocrtni, a prikazuju ljudske probleme, ali i živost primorskog mjesta. Sve je prikazano u atmosferi Dubrovnika i začinjeno raskošnim dubrovačkim govorom.

R. Bacalja navodi kako je Wenzelides u ovom djelu uočio klasično trojedinstvo mjesta, vremena i radnje. Vidljivo je kako je *Ekvinocijo* prva hrvatska drama sa elementima grčke tragedije koje uočavamo u rasporedu i odnosima među likovima. Jele zauzima poziciju lika iz klasične tragedije. Njezin lik sveden je isključivo na ulogu majke koja je sve u životu podredila sinu. Tako je i njena smrt opravdana, jer je Ivinih odlaskom ona ispunila svoje poslanje i zadaću. Uza sve što je ubila, oslobođena je težine grijeha, te tako ostaje pozitivan i veličanstven lik. Liku Jele suprotstavljen je Niko koji je ujedno i pokretač njene drame. On je osoba koja misli samo na sebe, a u svojoj besosjećajnosti djeluje monstruozno. Dok se je Jele spremna žrtvovati za vlastitog sina, Niko je spreman ubiti vlastitog sina kako bi ostvario svoje planove. Prvi među sporednim likovima je Ivo, nositelj naturalističke ideje koji robuje zloj očevoj krvi, ali s druge strane on je i dobar sin koji cijeni muku svoje majke¹⁸.

Mjesto radnje je malo mjesto u Primorju, domaća gruda što je more zapljuskava, mjesto gdje su sitne prilike sitnoga puka. Popisima lokacija znamo da je to Gruž, dubrovačka luka u kojoj žive ljudi osobitih karakteristika, a oni sami preslika su autentičnih likova (Marija od Poste, Vlaho Slijepi i dr.).

Radnja se odvija u svega nekoliko dana. Na početku su prikazani tipovi dubrovačkih žena i mornara, te su ocrtni scenama iz njihova života. Autor se oslanja na „ibsenovsko simbolističnu fakturu, prožetju lirsko-ekstatičnim segmentima inspiriranim Wagnerovom glazbom, (...), oslanjajući se na verističko-naturalističku dramsku poetiku (...)“¹⁹, te tako stvara tragediju ogorčene Jele koja ima izvanbračnog sina Ivu s Nikom Marinovićem. Ivo je brodograđevinski majstor kojemu bogati i bahati Niko želi preoteti djevojku Anicu. On se vratio kako bi našao suprugu i radnike za rudnike u Južnoj Americi. Jele je u njemu prepoznala čovjeka kojeg je nekad voljela, a on ju

¹⁸R. Bacalja, *Književni rad Arsena Wenzelidesa*, Naklada Erasmus, Zagreb – Zadar, 2006.

¹⁹Skupina autora, *Leksikon hrvatske književnosti-djela*, Matica hrvatska, Zagreb, 2008., str. 162.

je, ne znajući za trudnoću, napustio. Ona mu otkriva da imaju zajedničkog sina i da je to Ivo, a sve to zbog časti, a ne da mu se osveti za nanešenu uvredu. No Niko za to ne mari te odbija Jelino preklinjanje da joj ženidbom vrati dostojanstvo. Snažno nabijen dijalog Amerikana i nezakonite majke tu završava. Ivo postaje drugo središte drame jer njegova tragedija postaje uzrok drame.

No, bitan je ovdje i Niko jer bi bez njegova povratka u Jelinu svijetu sve ostalo isto, u Gružu idilično, pa bi ekvinocijalna oluja prohujala bez ikakvih posljedica. Njegova dijela unose radnju u dramu. Nikin brod *Sloboda* pod naletom vjetra ulazi u luku i tada dolazi do *simfoničkog intrmezza*, simboličke pjesme u prozi. Autor je sugerirao da bude prikazivan uz pratnju Wagnerova *Ukletog Holandeza*, no to se nikada nije obistinilo. Prizor oluje autor preuzima iz svog romana *Ksanta*, te tako otvara veristički²⁰ svijet u kojem priroda zauzima mjesto sudbine.

Nadalje, radnja prikazuje nevjernost koje prijete brodolomom brodu *Sloboda*. Jele naslućuje da bi njen sin mogao ubiti Niku jer mu je preotelo djevojku Anicu, te mu priznaje da je Niko njegov otac. Posljednji čin događa se pored crkve sv. Nikole. Ovdje se u dramu uvodi glazbeni motiv, a glazba poprima funkciju najave dramske radnje i oblik scenskog rekvizita. Ivo se odlučio na odlazak u Ameriku, a zajedno s njim otići će i njegova voljena Anica. Niko govori Jeli da će, ako to učini, Ivu prikazati kao Aničina otmičara, a kada svađa dođe do vrhunca Jele ga ubija motikom.

Ovo je razrješenje dramskog sukoba, jer Jele će radije ubiti nego pustiti da netko naudi sreći njezina sina. Ona priznaje ubojstvo, pa je „sud dobrih ljudi“ oslobađa krivnje, a „parok“ joj naređuje da s prosjačkim štapom pođe do svetog groba gdje će pronaći mir. Opazila je kako Ivo odlazi, te kako bi ga pozdravila odlazi na hrid, no tamo pada mrtva. Možemo reći da ju je ubila spoznaja kako nikad više neće vidjeti sina, jer kada ju je „parok“ upitao bi li mogla zagrliti sina rukama kojima je ubila njegova oca, odgovorila je niječno. Motiv puka koji sudi književni su kritičari proglašavali slabom točkom drame, no i sam autor stvorio je nekoliko verzija završne scene²¹.

²⁰ *verizam* je pokret i metoda u umjetnosti koje karakterizira težnja za što istinitijim predočivanjem, prikazivanjem ili izražavanjem stvarnosti. Uglavnom je zaokupljen prikazom mračnih i ružnih strana života

²¹ S. P. Novak, *Povijest hrvatske književnosti od Bašćanske ploče do danas*, Golden marketing, Zagreb, 2003.

Prije spomenuti *Simfonički intermezzo* ima različite dramaturške funkcije. On bi „slikama“ trebao dočarati „što se u strašnoj noći događa iza pozornice“²². To bi značilo da mora opisati krajolik, psihičko stanje protagonista te dočarati atmosferu ekvinocijale oluje.

I Wanzelides kao jednu od glavnih komponenti strukture većine Vojnovićevih djela u gotovo svim svojim interpretacijama ističe upravo povezanost ljudi i prirode, pogotovo onaj sumorniji dio tog odnosa. Takvo raspoloženje okupira Vojnovićev književno stvaralački duh još od samih početaka. U Geranijumu je odnos između prirode i čovjeka prikazan stihovima „Dva cvijeta – dva značenja! – Tvoj tanahan, skroman, a mirisom toli mio, - moj oštar bujan, zasadjen u hridi, da ga jedva možeš isčupati, ružičast kao naša zora, bujan kao istočni balzam.“ No za razliku od nježne prirode koja je dana u ovom opisu u *Ekvinociju* se za nju veže ponajprije pridjev *divlja*²³.

„Pusta potamnijela je u vodenoj maglušini morskoga slapa i razdrtjeh, olovnijeh oblčina. (...) Hitro, kao to nebo što leti, tamo, kao rulja zapjenjenih mahnitih bikova – more – naduto pjenom, šibano kriješćim zviždanjem vjetra koji ga kida, lama, lupa, guta, nosi, eto i ono navalilo je na pustu obalu. (...) Ali zato dolje bjesnilo mora govori, viče...oh! viče i urliče!“

„Iz uzburkijanih morskijeh ponora diže se jauk mukotrpne prirode, vrisak nijemih stvari koje nađoše...“²⁴

Motiv ekvinocija oslikava „jauk mukotrpne prirode, vrisak nijemih stvari koji svojim završetkom-razvojem-kulminacijom-utihnućem, drami pored ostalog daje i specifičnu muzičku dimenziju“ koja pak korespondira s ritmom duša aktera. Ona furioznom tempu nadolazi kao:

„Temporo“, „vjetar“, „dažd“, „zla godina“, „divlja oluja“, „urnebes mora“, „vjetra“, „bljeska“, „grmljavine“, „brijeme za sud Božji!“²⁵

²² Ivanišin, Nikola: *Grada Dubrovnika pjesnik*, ŠK., Zagreb, 1984., str. 110.

²³ *ibid.*, str. 112.

²⁴ Pet stoljeća hrvatske književnosti, knj. 55, *Ivo Vojnović*, Matica hrvatska, Zagreb, 1964., str. 179.

²⁵ N. Ivanišin, *Dubrovačke književne studije*, Matica hrvatska – pododbor - Dubrovnik, Dubrovnik, 1966.

Još je Vojnović 1895. dao poticaj za *omuziciranje* svoje drame zapisavši: "Prepuštam geniju skladatelja da prenese u pozorište svu tajnu ekvinocijalne oluje. Iz nje izvire ova drama, a opet, u njoj nalazi ona svoj simbolički smisao. „Ko će bolje nego muzika oživjeti divlju, veličajnu poeziju borbe između života i smrti, bilo u naravi, bilo u izmučenoj duši?"²⁶

Simfonički intermezzo vrhunac je Ekvinocija. "*Toliko jakog, dramatičnog čak i bolnog opisa podivljalog mora kao u njemu, do danas u hrvatskoj književnosti nema.*"²⁷ Ekinocijalna oluja koja se javlja kao prirodna pojava usko je povezana s olujama u dubinama ljudskih duša. "*Ekvinocijo! Ekvinocijo! - Na nebu, na zemlji, u moru, u dušama - svuda! Ekvinocijo! Ekvinocijo!*" Naglašenim personificiranjem prirode autor joj zapravo daje ulogu lika ravnopravnog s drugim likovima. U navedenoj se konstataciji ogleda podčinjenost i jednog i drugog vječnim zakonima mnogo većima od nas samih. To su zakoni kojima se ne može umaknuti. Čovjek je stvoren kao prirodno biće i zbog toga ima mogućnost sjedinjavanja s njom. U ekvinociju se ljudi potpuno sjedinjuju s prirodom. Ritam oluje postaje ritam bijesa u njihovim srcima, njihova života vođenog strastima koje kao ni snagu prirode, nije moguće kontrolirati!

U kontekstu predodžbe prirode u Vojnovićevim dramama glavnu ulogu ima more, kako Ivanišin kaže, suštinska manifestacija dubrovačkog života. Početak njegovih opisa nerijetko je realističan da bi se nakon toga razvijao i prelazio u neoromantizam, impresionizam, simbolizam, modernizam.

*"Nezaboravni vidici s Lapada, sutoni, utihnuli maestrali, smireno, produhovljeno, individualizirano more. Njegovo, vječno zagonetno, zapljuskivanje obale i razgovor s njom, te misli o prolaznosti – ništavilu – zagonetki. Što li to more razgovara s obalom? Kakav je to čudni zamor? I tako od početka – od iskona."*²⁸

U drami *Ekvinocijo* isprepliću se različiti stilski postupci što je u skladu poetike i vremena u kojem je stvarao Ivo Vojnović. Ova drama odudara od poznatog Vojnovićeva artizma, ali s obzirom na dramaturgiju ovo je jedan od primjeraka europskog simbolističkog kazališta koje počiva na naturalističkoj ideji da sredina i

²⁶Ivanišin, Nikola: *Grada Dubrovnika pjesnik*, ŠK., Zagreb, 1984., str. 114.

²⁷ibid., str. 115

²⁸S. P. Novak, *Povijest hrvatske književnosti od Bašćanske ploče do danas*, Golden marketing, Zagreb, 2003.

nasljeđe oblikuju čovjeka, određuju njegov stav i karakter. S. P. Novak²⁹ navodi kako ona spaja naturalni prikaz sa simboličnom slikovitošću i socijalnu intenciju s psihološkom razrađenošću. Drama obiluje snovima, a oni su modernistički element za najavljivanje nadolazećih događaja i održavanja dramske napetosti. Vidljiv je i utjecaj H. Ibsena pogotovo kada se Ivin lik vezuje uz element nasljeđivanja zla. Kroz lik Vlahe Slijepog u dramu ulazi velik broj pučkih izraza. Česta je uporaba pučke mudrosti i poslovice. Simbolizam je prisutan kroz razne fraze poput one koju puk izgovara Jeli, ali i kroz ulogu koju imaju događaji u prirodi, poput prohujalog ekvinocija nakon kojeg je sve bistro i čisto, uspostavljeni su red i mir. Ulogu simbola imaju i scenski elementi i geste, a pogotovo reakcije likova, poput one kada Ivo neće prodati barku Niki. U mediteranskom krugu barka je simbol života.

Impresionizam uviđamo motreći prirodu i boje koje je autor pomno obilježio: „*Na kraju se stislo zelenilo brijega i stabla...Sunce sja, a nebo tamno modro...*“

Cijelom dramom vlada noćna atmosfera, osvjetljenje uljanica, blijeda svjetlost koja asocira na groblje i smrt.

„*A suton je sve to crnji u crnilu*“, „*sve je tako crno*“, „*crna Jele*“, „*crno more*“, „*crni sanduk*“, „*crni vjetar*“...³⁰

Ono što je teatralno u ovoj drami jest ekvinocijemalna oluja koja se naslućuje u prvim prizorima, te usporedno s radnjom raste i svoj vrhunac dostiže u vrijeme dramskog sukoba. Ovakva simbolika bučno djeluje u dramu.

Evinocijo nije stvaran u bolnoj čežnji za Dubrovnikom, već u njemu samom. U izravnom dodiru Grada i pisca. Moguće je stoga da su zbijski doživljaji prirode, brojnih ekvinocijalnih oluja popraćenih bukom šiloka i ostalih dubrovačkih vjetrova bili najvažniji za stvaranje drame koja će označiti vrhunac hrvatske dramske književnosti XIX. stoljeća.³¹

Motiv ekvinocija, poslužio je u istoimenoj dramu kao simbol koji će prikazati unutrašnje stanje njezinih likova. Kako će radnja postajati sve napetija, tako će i ekvinocijo uzimati sve više maha, a na kraju, kad nestane dramskih sukoba i dramske napetosti nestat će i njega!

²⁹S. P. Novak, *Povijest hrvatske književnosti od Bašćanske ploče do danas*, Golden marketing, Zagreb, 2003.

³⁰Pet stoljeća hrvatske književnosti, knj. 55, *Ivo Vojnović*, Matica hrvatska, Zagreb, 1964.

³¹Ivanišin, Nikola: *Grada Dubrovnika pjesnik*, ŠK., Zagreb, 1984., str. 99.

3.2. DUROVAČKA TRILOGIJA

Ivin brat, Lujo smatra da je prvotno nadahnuće i inspiraciju za *Dubrovačku trilogiju* Ivo dobio trideset godina prije njezina objavljivanja, dok je kao mladić boravio “*U gradu pod Srđem, među drevnim bademima i bastionima, ispod brojnih zvonika, Petke i magličastih brdina u zaleđu, među čiopama, čempresima i terasama s leandrima, s posljednjim potomcima vlastele (...)*”³²

Svijetlo dana ugledala je tako *Dubrovačka trilogija* 1902. godine, a kao odgovor na pitanje zašto je pjesniku trebala toliko duga kristalizacija za djelo o sutonu Grada Mirko Žeželj piše: “*Ivo je bio velik i oštar opservator, ali ne realistički preslikavatelj viđenog. Nije nikada prikazivao konkretne ljude, događaje i lokalitete nego samo od njih polazio da bi se u živoj mašti i toploj osjećajnosti uzdigao do lirskih visina i simbola.*”³³

Drugi dio, jednočinka *Suton*, praižvedena je samostalno 1900. godine i objavljena u prvom broju Dežmanova časopisa *Život*, dok je cijela trilogija praižvedena na sceni Hrvatskog narodnog kazališta 28. travnja 1903. godine u Zagrebu pod imenom *Suton*, pri čemu se drugi dio nazivao *Sjene*³⁴. Naziv *Suton* (prvotno *Sjene*) bitan je jer sve gušći mrak i “sjene” u *Sutonu* zapravo označavaju ekonomsku situaciju vremena u kojem se javljaju - štednju. Isto tako, Ivo je sutonski motiv preuzeo iz stare romantike Wagnera, Ibsena i Maeterlincka i to kao simbol odricanja od ljubavi i život.³⁵ Drama je doživjela veliki uspjeh kod nas i u inozemstvu, te je prevedena na njemački, poljski, češki, slovački, engleski, talijanski, francuski, a neki dijelovi i na ruski, mađarski i esperanto.

U drami je prikazana slika Dubrovnika i raspad slave nekadašnje Republike te promjena Dubrovčana koju je donosilo vrijeme. Govori nam kako se povijest odvijala, i to tako što započinje padom Grada kojeg opisuje kao mitski grad koji živi samo u svijesti povlaštenog staleža koji se ne prilagođava suvremenosti i ne priznaje novo vrijeme, pa ga to uvlači u propast.

³²M. Žeželj, *Gospar Ivo*, Centar za informacije i publicitet, Zagreb, 1977., str. 28.

³³ibid., str. 29.

³⁴T. Maštović, *Odabrana djela-Ivo Vojnović*, Riječ, Vinkovci, 1998., str.8

³⁵M. Žeželj, *Gospar Ivo*, Centar za informacije i publicitet, Zagreb, 1977., str. 95.

Propast dubrovačke vlastele može se prikazati kroz tri aspekta, a to su državna (dolazak Napoleonove vojske), ekonomska (klasna razlika) i biološka propast (smrću pojedinca nestaje čitava porodica). Autor se u ovoj drami istodobno bavi realnim i povijesnim padom i to tako što se vraća na događaj, 27. svibnja 1806. godine, kada je Napoleonov general Lauriston ušao u grad prešavši dubrovačke bedeme koje tristo godina neprijatelj nije prešao, i to bez krvi. „Sudbina 'Vojnovićevskog' Dubrovnika je sudbina broda koji tone“³⁶.

Radnja se proteže kroz cijelo 19. stoljeće. Uokvirena je sa dva *Lapadska soneta - Prélude* i *Na Mihajlu*. Djelo počinje presudnim povijesnim događajem, jednočinkom *Allons enfants!* koja se odvija u kući vlastelina Orsata Velikog 27. svibnja 1806. godine. U toj jednočinki vidljivi su utjecaji Šenoine *Propasti Venecije*. Započinje slomom društva, a završava slomom pojedinca. Slijedi jednočinka *Suton* koja se odvija 1832. godine u kući plemkinje Mare Nikšina Beneša, zatim *Na taraci* 1900. godine u vili gospara Lukše u Gružu. Kroz cijelo djelo možemo uočiti utjecaje Manzoniya i Ippolita Nieva koje je Frano Čale dokazao u svom djelu *O romantičkom porijeklu „subjektivno-lirskog“ postupka u stilu Iva Vojnovića*, no to samom djelu ne oduzima na originalnosti i svježini kreacije.

Prvi sonet *Prélude* uvodi dva osnovna motiva: motiv čovjeka, društva i umjetnosti i prirode. Ta se dva motiva neprestano isprepliću i povezuju u cjelinu. Kroz djelo je osjetan duh mora zato ga autor uvodi početnim stihovima posvećenim morskoj pučini:

Kad te ja gledam, kako skromno ližeš
raspetom Gradu probijene hridi,
bojnu pak pjenu kako s usta dižeš
pučino bludna – da te bijeg ne stidi!
– onda se sjećam, Mandaljeno, tebe,
svete kad noge ničice si prala
topeć ih suzam e da spasiš sebe.

³⁶N. Ivanišin, *Dubrovačke književne studije*, Matica hrvatska – pododbor – Dubrovnik, Dubrovnik, 1966., str. 149

Mir bi tad s tobom, jer je pred N j i m spala

oluja strasti, s ke si čast otara. –

Grešnica l' vječna, što je V a l o m zovu,

i sada hini, laživica stara!

Čuj!...dok na hridi njezi cjelov pjuska,

zeleni ponor buči prijjetnju novu! ...

Vrh Grada mjesec pluta kano ljuska.³⁷

U doba moderne svaki se pojam iz prirode metaforizira, tako Vojnović pučinu naziva bludnom, dok je u drugom dijelu imenuje, naziva je Mandaljenom, te time uspostavlja vezu s novozavjetnim prizorima iz Kristova života. Krist postaje metafora Grada, grada kojeg je razapelo vrijeme. Uvodi i motiv vala iz kojeg izranja Afrodita, božica ljepote. Tako kršćanskom kontekstu pridodaje i onaj klasični, te Dubrovnik oplakuju i Mandaljena kao kršćanski motiv i Afrodita kao klasični. U posljednjem stihu pojavljuje se mjesec koji je simbol tame i smrti.

Završni sonet, *Na Mihajlu*, već svojim imenom uvodi motiv groblja. Motiv čempresa i jeseni najčešće se veže za smrt. Metafore dvaju vremena uočavaju se u dva izdvojena pojma: fakin i Knez. Obrat se dešava u zadnjem stihu soneta kada se nakon govora o smrti uviđa mogućnost novog početka.

*Jedan po jedan dohodu vlastela u
crnom lijesu nošeni od f a k i
n a na zadnje sijelo đeno
znak propela grobove kruni
posred ruzmarina.*

³⁷ Pet stoljeća hrvatske književnosti, knj. 55, Ivo Vojnović, Matica hrvatska, Zagreb, 1964., str. 211.

*Nakon svih borba naslijeđenih strasti i
mržnje davne što ti žile pali, i
šetnja, i šala, i plandovanja, i
lasti, harno je reći gdje su
navijek spali*

*djedovi mrtvi, kad je K n e z još vlado.
Tu sami trunu dalje bar u miru,
dok cvjetnom travom pase krotko
stado*

*što san gospara ne budi u svom gaju.
-„Requiem aeteram!“ – čuj eolsku liru
čempresa grobnih! ... Možda šapću o raj
...³⁸*

Ovim stihovima Vojnović budi čitatelja, upozorava ga da gleda oko sebe, da se uživi i upije boje na Mihajlu. Da kao i on snažno osjeća proporcije, prostornost, plastiku svojih čempresa.

Naime, uzbuđivala je Vojnovićevo stvaranje i *Trilogiju* samu jedinstvena dubrovačka flora: lovorika, čempresi, mrč, pelin, vrijes. kopanika, kadulja, miholjice, vijolice, čempresi – oni uzvišeni što simboliziraju smrt i oni razigrani živi što dočaravaju život!³⁹

„Čempresi – čempresi, svud uokolo čempresi! Eno, gle uputili su se kraj ponosne, opustijele Đorđićeve vile u neki sjetni, tajnovit ophod, pak se penju, slaze, zaustavljaju, dogovaraju...“⁴⁰

³⁸ Pet stoljeća hrvatske književnosti, knj. 55, Ivo Vojnović, Matica hrvatska, Zagreb, 1964., str. 311.

³⁹N. Ivanišin, *Dubrovačke književne studije*, Matica hrvatska – pododbor – Dubrovnik, Dubrovnik, 1966., str. 120.

⁴⁰ I. Vojnović, *Noć smrznutog cvijeća*, predgovor L. Paljetak, Mladinska knjiga Zagreb, Zagreb, 1994. str. 272.

Simbolika cvijeća značajna je za *Geranijum* i *Trilogiju*, a do izražaja dolazi i u *Gospođi sa suncokretom*. Naime, dolazi do izrazite povezanosti na liniji od ciklama u *Geraniumu* do miholjica u *Trilogiji* od žarkocrljenog geraniuma pa do crljene rustice hlapače iz prvog dijela trilogije. Također, povezanost između motiva moguće je pratiti i na liniji tipično vojnovićevskih motiva poput čempresa, čiopa, Petke, groblja i crkvice na Mihajlu, zvonjave zvona!⁴¹

U taj crveno, crno, plavozeleni svijet slikarskih motiva ukrašenih suncem i čempresima, borovim i morem uklopljen je i slikarski motiv crkvice.

“Prava seoska, primorska crkvice, ali ne na vratolomnim hridima (...) malešna, skromna, izgubljena u sivkastome zelenilu maslina. Mjesto je to sastanka, kratke molitve i tihijeh, katkada sjetnijeh razgovora. A to domaće, pitomo čuvstvo ne bježe pomučeno niti starinskijem vlastoskijem grobovima poredanijem kraj crkvice, povrh procvaćenog zida, polusakrivenijem pelinom i badeljima, a niti ogromnim čempresima, koji, nepomični, tamni, uznositi poput gotskih tornjeva, stoje vječno na straži da čuvaju onu crkvicu, i ono zvonce i one mrtve.”

U prvoj jednočinki *Allons enfants!* radnja počinje masovnom scenom, pa se polako fokusira na dva lika, a u konačnici samo na Orsata. Predstavnici dubrovačkog plemstva okupili su se u Orsatovoj kući, a pred vratima je Napoleonova vojska. Orsat uvjerava vlastelu kako bi se za spas i slobodu Dubrovačke Republike trebalo prikloniti dogovoru s pučanima. Zato šalje pismo Radu Androviću pozivajući ga k sebi. Rade to odbija. Francuska je vojska stigla do mosta. Orsat vjeruje kako mogu podići most i zato u njemu postoji tračak nade za spas neovisnosti Republike. Na koljenima moli Kneza da spasi Republiku i ne shvaća da je predaja već dogovorena. Čuvši Marseljezu s ulice, u posljednjem prizoru, Orsat grli Dešu i siguran je da nemaju budućnosti jer bi im djeca bili robovi. Ta Dešina pojava je teatralna (*Deša: „Ja sam tu“. Orsat: „Oh!...što si blieda?“ Deša: „Vidjela sam smrt!“*), ali se u cijelom ovom prizoru povlači osjećaj nedostatka unutarnje tragike. Zalazak sunca koji Orsat i Deša gledaju zadnjeg dana slobode samo je dekorativna simbolika, kao što je oluja u *Ekvinociju*.

⁴¹Ivanišin, Nikola: *Grada Dubrovnika pjesnik*, ŠK., Zagreb, 1984., str. 127.

„Orsat (...) zastupa s jedne strane podjelu vlasti s pukom i građanskom klasom, a s druge, bježeći od svake političke oštine, prema spasonosnom (u *Sutonu* već otvorenom) izlazu u Smrt kao u ljepotu i oslobođenje, svoju ljudsku žrtvu pretvara, poput Pavle, u patriotsku žrtvu i bol, (...), rascijepljen 'između 'epske' otvorenosti i kritičke objektivnosti s jedne, te 'lirske' zatvorenosti i eskapističke subjektivnosti s druge strane'.“⁴²

Jednočinka *Suton* odvija se trideset godina kasnije, točnije 1832. godine. Autor sam naglašava sličnost s Ibsenovom *Rosmersholmom*. On se u ovom činu približava savršenstvu stilskog jedinstva što se ogleda u ugođaju drame i podudarnosti sutona sa sutonom vlastele. Plemkinja Mare Beneša živi s tri neudane kćeri u nekadašnjem očitom bogatstvu, među starim slikama predaka i uspomenama. Mara je zabrinuta jer žive na rubu neimaštine, a vrijednosti su rasprodane. Njene kćeri, dvadesetdvostrana Made, tidesetšestogodišnja Ore i dvadesetsedmogodišnja Pavle, žive u sjećanju na bolja vremena. Jedino je Pavle uznemirena. Ona se ne može pomiriti sa propašću. Majka joj govori da se vlastela mora ponositi svojom bijedom, jer ako je Dubrovnik u propasti, oni moraju biti u tuzi. Radnja kulminira kada se nakon osam godina susreću Pavle i kapetan Lujo. On ju moli da mu da malo nade za njihovu budućnost. No, Pavle mu odolijeva jer su za nju klasne razlike nepremostive. Naime, Lujo je bio kmet u njihovoj kući. Sve su mogućnosti otvorene, a Pavle treba izabrati hoće li napustiti tradiciju ili postati njezin rob. Autor ne donosi ništa o razvoju Pavline ljubavi nego samo konačan ishod. Pavle je očajna, čak pomišlja na smrt, te priznaje majci svoju suspregnutu ljubav, ali zaključuje da će prije otići u samostan nego se udati za pučanina. S ovom scenom autor pokazuje propast plemstva i uzdizanje novog sloja u koji ulaze kapetan Lujo i trgovac Vaso kojemu plemkinje prodaju pekmez kako bi imale novaca za hranu. Iako je bogati trgovac Vaso kupio kuću Marina djeda, još uvijek pokazuje ljubaznost pred plemenitašicom Marom Benešom koja nastoji održati tradiciju već skroz rasute kuće, čak i onda kada joj kći odustaje od svjetovnog života.

Treća jednočinka *Na taraci* odvija se 1900. godine u Gružu, na terasi gospara Lukše, posljednjeg potomka obitelji Menčetić. Ovaj šezdesetpetogodišnjak diktira Dum Marinu, paroku, knjigu *Zašto su vlastela pod svrhu XIX. vijeka nestala u*

⁴² Ivo Vojnović, *Noć smrznutog cvijeća*, predgovor: L. Paljetak, Mladinska knjiga Zagreb, Zagreb, 1994., str. 18.

Dubrovniku. Lukša živi sa bratom Nikom i slijepom sestrom Marom. Oni znaju da su nova vremena došla, ali ne mogu tj. ne žele se prilagoditi. Na ovu povijesnu scenu autor uzdiže novu generaciju koja se prilagođava vremenu, kao primjerice Idu koja je imenovana za privremenu podučiteljicu. U društvu koje uvježbava operetu nalazi se i barunica Lidija, supruga baruna Schmidta. Ona je jedna od onih koje su zanemarile podrijetlo. No, gospar Lukša ne dozvoljava svom slugi Vuku da oženi Jelu. Jednom, on otvara pismo u kojem čita kako je Vuko njegov izvanbračni sin, te ga poziva na terasu i pita ga što bi učinio kada bi dobio staru palaču, a Vuko mu na to odgovara da bi ju prodao i otišao u Konavle zasadi vinograde. Lukša mu dopušta da oženi Jelu i ode spavati, „no taj odlazak na spavanje nije samo doslovan, nego simboličan - treba napokon zaspati, definitivno otići s povijesne scene.“⁴³

Tragika ovog dijela *Trilogije* produbljena je spoznajom odgovornosti koja tereti vlastelu.

Glavni lik u trećem činu *Trilogije*, *Na teraci*, jest ta teraca na koju se autor vraća u građanskopopulističkoj vizuri koja se nadovezuje na kritički sloj *Ekvinocija*. „Na njoj se, kao na rubnom dijelu posvećenog kruga Grada, Vojnović vraća prostoru u kojem leži kritički, razornom analizom iščezlog svijeta oblikovana slutnja potencijalnog spasa. Teraca i Gospar Lukša jedno su budući da je on 'lice iz istog kamena, iz istog neba, iz iste harmonije prirode i mrtvih stvari' pa njegov odlazak sa scene/terace znači samo svršetak unutrašnje radnje, nakon čega se 'dijalog' ipak imperativno nastavlja (...)“⁴⁴.

Vojnović je prvi dio *Trilogije*, naslovio prema prvim riječima francuske himne, himne francuske revolucije, a Orsat za nju kaže: „*Oh...kako je lijepa!*“. Doslovni prijevod je *Homo djeco*, i čini se da je to najava Orsatova poziva „*a mi homo!...braćo, djeco*“, te najava onog Lukšinog, u trećem činu, „*A sad!...ho'mo spat*“. „Trotočka na njegovu kraju, koja slijedi nakon definitivne točke stavljene onim Lukšinim 'A sad!...ho'mo spat', upućuje na onaj jedini transcendentni izlaz, dramaturški pa dakle i ljudski ponuđen kao vrata iz (klaustro)fobične (Pavline) izbe *Sutona*.“⁴⁵

⁴³ Ana Lederer, *Drame hrvatske moderne*, Znanje, Zagreb, 2007., str. 431.

⁴⁴ Izabrana djela I., *Ivo Vojnović*, priredio: Luko Paljetak, Matica hrvatska, Zagreb, 2003., str. 22.

⁴⁵ *ibid.*, str. 18.

Orsat, lik iz prve jednočinke, postaje glavni lik u završnici kada doznajemo za njegovu osobnu tragediju. Dotada on je dijelio sudbinu skupine likova, čitavog društva, grada i vremena. On je predstavnik samostalne Republike, te sve napore ulaže kako bi probudio svijest o Dubrovniku. Na kraju ostaje sam i slomljen, ali djeluje uzvišeno jer je moralni pobjednik. On je idealist, ali je i svjestan da se grad ne može braniti *sa dva zdura*. Većina lica u *Allons enfants!* djeluju realističnije od Orsata koji privlači svojim zanosom, ali odbija idealizmom i patetikom.

Takva razapetost odražava se na čitav čin.

Pavle je sebe okarakterizirala ovim riječima: *Ja sam u sužanjstvu moga gospodstva*. Prema položaju u drami, ona je slična Orsatu. Zatočena je u zidove dvora Benešinih, koji su i apersonalizirani lik prvog dijela drame. Njezina majka Mara predstavlja tradiciju. Izvana ostavlja dojam gospodskog života, dok se iznutra bori sa pitanjem vlastite egzistencije.

Gospar Lukša jedan je od najbolje izgrađenih Vojnovićevih likova. Svjestan je svojih grijeha i ozbiljan je, ali pun bezobzirna i tvrda dubrovačkog humora. On Dum Marinu, gruškome župniku, diktira svoje djelo o dekadenci i propasti dubrovačke vlastele kao jednom povijesnom ali i životnom postupku raslojavanja i ekonomske propasti, župnikova je jedina preokupacija kako prirediti zabavu sv. Mihajla. Kao kontrapunkt Lukši koji se bavi dokumentiranjem i promišljanjem o dekadenci dubrovačke vlastele postavlja se Dum Marin sa *festom*, ali i sluškinja s prozaičnim problemom svađe oko kokoši, kao i gospođa Mare koja čezne za počinkom na groblju. Upravo ta suprotnost utemeljena u likovima od kojih takve postupke ne bi očekivali, plastično oblikuje radnju. Patetičnost djelu daje Lukšina najava putovanja. On će poput Orsata i Pavle, podleći prošlosti i u svojoj žrtvi odricanja ostati uzvišen. Na kraju se povlači u sigurnost koja označava smrt.

Sam okvir dramske radnje zasnovan je na sukobu staro-novo, i na nemogućnosti komunikacije između ta dva svijeta. Do tog sukoba dolazi u sva tri čina. U prvom činu sukob se stvara između Orsata i grupe plemića. U drugom činu sukob se provlači između gospođe Mare i njene kćeri s jedne strane i gospara Sabe i Luce nasuprot Hercegovca Vase i kapetana Luje, s druge strane, dok je u trećem činu sukob vidljiv u stavu gospara Lukše spram sinu Vuku.

Orsat i Dživo predstavnici su struja unutar dubrovačke vlastele. U drugoj polovici 18. i početkom 19.st. dubrovačke vlastelinske porodice bile su podijeljene na stare ili salamankeze (pobornike konzervatizma) i nove ili sarboneze (pobornike duha enciklopedizma). Tako je sukob Orsata i Džive sukob među vlastelom.

Možemo zaključiti da je autor uvjerljivo oblikovao likove dubrovačke vlastele, od Orsata koji je vjerovao da se sloboda može spasiti, kroz kuću plemkinja do gospara Lukše, koja ustrajno oblikuje svoj svijet i svoj način života. Potresna je sudbina tih likova koji svoj život žrtvuju zbog „*obnavljanja jednog mitskog obrasca koji je (...) izgubio svoj smisao (...)*“⁴⁶. Poput Orsata i Deše koji se svojevrijem odriču ljubavi i zajedničke budućnosti ili Pave koja se odriče svojih osjećaja. Lik kneza Republike, i po opisu fizičkog izgleda i po stavu, simbolizira propast i smrt. Kao lik oživljen je kada upita: *A što Vas još vrag nije odnio?*

Dubrovačka trilogija je „*modernističko djelo simbolističkih poetoloških obilježja koja pretežu nad ponekim ostatkom autorova ranijeg naturalizma.*“⁴⁷ Modernistička obilježja vide se iz kompozicije samog djela. Dotadašnji stih Vojnović je zamijenio prozom, a radnja i likovi čvrsto su oblikovani. Sadrži tri jednočinke, a suvremeni autori smatraju kako je drama sastavljena od jednog čina tipična za razdoblje hrvatske moderne. Simbolizam se očituje kroz simbol sutona koji je prisutan u svim dijelovima drame. Prva se drama odvija u suton, druga nosi taj naziv, a treća se razrješava pred noć. Primjećujemo da autor svaku dramu završava sutonom, „odn. Posvemašnjom tamom u nekom od realističkih ocrtanih dubrovačkih lokaliteta, pri čem je Vojnović slijednik talijanskog *crepuscolarizma.*“⁴⁸ Autoru je to bilo veoma važno, a to se očituje iz preciznih uputa Milivoju Dežmanu pri izvedbi drame. Jutro se prikazuje jedino u prizorima s pukom. Autor je veliku pozornost pridao i didaskalijama koje su subjektivan autorov komentar. Za ovo djelo karakteristično je da se dramsko vrijeme poklapa sa kronološkim vremenom što nam donosi vjerodostojne interpretacije povijesnih događaja. Također dramska radnja traje koliko i njena izvedba na pozornici.

⁴⁶ Izabrana djela I., *Ivo Vojnović*, priredio: Luko Paljetak, Matica hrvatska, Zagreb, 2003., str. 432.

⁴⁷ Skupina autora, *Leksikon hrvatske književnosti - djela*, Školska knjiga, Zagreb, 2008., str. 139.

⁴⁸ *ibid.*

„Današnji objektivni gledalac i čitalac „Trilogije“ prinuđen je, da poput gospara Orsata, kada se ovaj divio pobjedničkoj pjesmi revolucije, usklikne: - 'Oh, kako je lijepa'.“⁴⁹

N. Ivanišin⁵⁰ navodi kako kroz ovo djelo autor nije ni romantičar, ni realist, ni simbolist, nego Pjesnik, pisac koji s mnogo truda i muke stvorio svoj jezik i stil.

„Ivo Vojnović nije pjesnik Dubrovnika samo po tome što je u Trilogiji opisao veličinu i tragiku gosparskog – nekadašnjeg – Dubrovnika, nego i po tome što je u nizu svojih djela opisao trajno žive i trajno lijepe lapadske sonete i gruške krajolike i vidike.“⁵¹

Nestalo je gospara i slavno opisanog puka, jedino su trajno živi čempresi vojnovićevski lapadski i gruški vidici, pa tarace, šetnice, čempresi, borovi, masline, zelena Petka, plavo dubrovačko nebo i plavo dubrovačko more. I Vladimir Nazor, razmišljajući o „čarima našeg Dubrovnika“ izriče: „Nestade slobode, sjaja i drvenih gospara, i još koješta, ali đardini blisatju i sada na proljetnom suncu.“⁵²

Možemo primijetiti kao kroz povijest dolazi do promjena, odnosno propadanja Dubrovačke vlasti. Suprotno tome priroda ostaje ista, more se i dalje pjenu, čempresi i dalje žive. Čovjek i njegovo djelovanje u ovoj su drami prikazani kao prolazni, a priroda kao trajna.

Nije tek puki slučaj, što se najvažnije Vojnovićevo djelo, Dubrovačka trilogija začelo i završilo na Mihajlu. To djelo je simbolički za sva vremena i ostalo na Mihajlu, da u hladu čempresa ne uvene - najpoetskija naša drama u hladu najpoetskijih čempresa našeg Primorja.⁵³

⁴⁹ N. Ivanišin, *Dubrovačke književne studije*, Matica hrvatska - pododbor- Dubrovnik, Dubrovnik, 1966., str. 155.

⁵⁰ ibid.

⁵¹ Ivanišin, Nikola: *Grada Dubrovnika pjesnik*, ŠK., Zagreb, 1984., str. 48

⁵² ibid.

⁵³ N. Ivanišin, *Dubrovačke književne studije*, Matica hrvatska – pododbor – Dubrovnik, Dubrovnik, 1966., str. 141.

4. IVO VOJNOVIĆ I GLAZBA

Odgajan u humanističkoj obitelji, Ivo je od malih nogu bio upoznat s umjetnošću. Njegov otac Kosto bio je veliki govornik. U jednom od svojih spisa Ivo govori kako je od njega naslijedio entuzijazam, živahnost i plastičnost govora, dok je majka, *idealna žena, blaga, malo romantična, izuzetne kulture, odgojena od više učitelja... crtačica prvog reda, glazbenica..* spustila u njega unutrašnji život, kao blagoslov, kao sjećanje na nju. Ona je na svog sina po svom romantičnom ukusu prenijela Sandove romane i ljubav prema Italiji, njenoj kulturi i jeziku.⁵⁴

On je u svijet dramske književnosti ušao kada su prijepori oko wagnerovskog nasljeđa dosizali vrhunac. *Činjenica je da je Ivo, istinsku vrijednost glazbe u njezinoj funkciji na pozornici osjetio i duboko shvatio...*⁵⁵Od 1881. godine radio je kao kazališni kritičar *Prozora* i s jednakim je intenzitetom pisao o drami i o operi. U recenzijama je prikazao koliko dobro poznaje glazbu u svim segmentima njezine kompleksne scenske funkcije. Vjerojatno je kako je Vojnović tada osjetio potrebu za glazbom kao dijelom dramaturgijsko - izražajnoga sredstva. Ona je postala dio njegove osobnosti, a samim time i nezaobilazna značajka njegova dramskoga pisma.

Prema riječima V. Švacova, Vojnović je kada su se simbolistička suzvučja sve snažnije ocrtavala u njegovu književnom izrazu osjećao kao *riječ sazrela u tami šutnje da osvjetli čovjekov svijet i dozove ga u misao, nije uvijek sama dostatna za izvršavanje svog poslanstva (...), ona traži pomoć u gesti, izrazu lica, položaju tijela, u raznovrsnom formuliranju scenskoga prostora sa svim njegovom rekvizitima i sredstvima djelovanja.* Zbog toga didaskalije u njegovim djelima predstavljaju dramaturgijska čvorišta, uporišta koja autorova riječ zahtjeva, oslonac pjesnikova izraza i jedan od temelja njegova dramaturgijskoga sastava. *Tu istu funkciju u njegovim dramama, ali u raznim tonskim modalitetima, preuzima vrlo često i glazba.*

Često u njegovim dramama dramski govor biva zamijenjen zvukovnim sustavom. On ponekad nema bitnu dramaturgijsku vrijednost, no ponekad će snažnije, no što bi to učinila ijedna riječ, dočarati i objasniti sudbinske situacije. Tako će u *Allons*

⁵⁴ Pet stoljeća hrvatske književnosti, knj. 55, *Ivo Vojnović*, Matica hrvatska, Zagreb, 1964. str. 14.

⁵⁵ N. Batušić, Z. Kravar, V. Žmegač, *Književni protusvjetovi, Poglavlja iz hrvatske moderne*, Matica hrvatska, Zagreb, 2001., str. 232.

enfantsu. ulazak *Frančeza* u Grad označiti usudni pucanj topa i tako kao samostalna dramaturgijska jedinica izreći osudu Republici, ali i Orsatovoj budućnosti.

Preslušavajući Wagnera i to uvertiru *Ukletog Holandeza* u svom novom domu na Pilama, u vrijeme ekvinocijalne bure na moru koju je noću slušao s groblja Boninova, podno kojeg se na stijene razbija, iz dubina, ogromna vodena masa, između 1891. i 1893. godine shvatio je da će se preporoditi uz wagnerijansko otkupljenje grijeha i stvaralačku katarzu pišući svoje djelo *Ekvinocijo*⁵⁶.

Pišući tu svoju prvu dramu dubrovačke tematike, pokušao je eksperimentirati izvan svih okvira. U njoj se u određenim dijelovima glazba javlja isključivo kao sredstvo opisa pojedinog karaktera. To su pučke pjesme gruškog leksikona koje pjeva Vlaho Slijepi, crkvene orgulje, zvono i pucanj topa koji najavljuje prolaz Nikina broda, *Sloboda*. No, posebno mjesto glazba kao dramaturgijsko sredstvo ima između druge i treće prikaze *Ekvinocija*, *Sinfoničkom intermezzu*.

Utjecaj Wagnera kao skladatelja i umjetnika, na Vojnovića je bio velik. Kroz kompozitora Wagnera vratio mu se motiv beznadne borbe s Udesom iz starogrčkih tragedija, a prihvatio je i njegovo shvaćanje kazališta kao sinteze više umjetnosti i to tragedijskog zapleta kao katarze, otkupljenja grijeha i vjernosti do smrti. Romantična nota, epski operni stil scenskih efekata i gesta također su ostavila traga u Vojnovićevoj duši.

Na Vojnovića nije utjecao sam germanski snažan Wagnerov stilski angažman, već i talijanski dramski ali i operni verizam što potvrđuje da je od najranijeg djetinjstva, pa do sutona svoga života živio s talijanskim kulturnim naslijeđem kao što su Dante i Manzoni, ali i pisci verizma.

Vojnović se prema glazbi odnosio na dva načina: kao glazbeni kritičar i kao pisac djela pogodnih za uglazbljivanje. Autorov odnos prema primijenjenoj umjetnosti kao što je glazba ili slikarstvo potječe iz obitelji, a svoj prirodni talent je kroz život svekoliko nadograđivao te koristio u književnom radu.

⁵⁶N. Batušić, Z. Kravar, V. Žmegač, *Književni protusvjetovi, Poglavlja iz hrvatske moderne*, Matica hrvatska, Zagreb, 2001., str. 72. – 73.

5. ZAKLJUČAK

Iako je glavni odnos pjesnika prema Dubrovniku kao njegovom najvećem vrelu inspiracije bio uglavnom lirski, Vojnović je ipak prvenstveno dramski pisac – dramatik.

Njegova djela uvijek su drugačija i nova, krasi ih jedino stil jednog autora. Tražeći neki ljepši svijet, bježeći od nezadovoljstva, konkretnog čovjeka i žene Vojnović bježi u svijet umjetničkog stvaranja gdje će mu kao utočište poslužiti veličanstveni grad i njegova priroda. O tom će svijetu pisati simbolički, veristički, sveobuhvatno, tu i tamo sa sitnim realističkim zapažanjima, ali prije svega modreno.

Organski povezan, sjedinjen s Dubrovnikom u svim će svojim književnim ostvarajima osjetljivošću i sugestivnom slikovitošću iznijeti dubrovački krajolik i okolinu. Motivi mora, sutona, groblja sv. Mihajla, sa svojim stoljetnim mrkim čempresima najbolji su primjeri Vojnovićevog odnosa prema prirodi. Čovjek i priroda u svim se njegovim ostvarajima međusobno isprepliću. Ponekad je čovjek taj koji ima moć, a ponekad je to priroda. No, oni uvijek djeluju kao jedno.

Možemo reći kako je autor kroz svoje drame povezo prirodu i čovjeka nevidljivom niti. Svaki je motiv iz prirode zapravo simbol čovjekova stanja, karaktera, situacije u kojoj se nalazi. U *Gospođi sa suncokretom*, suncokret simbolizira ljepotu i strast koja vodi u smrt, u *Ekinociju* je ekvinocijalna oluja odraz nastale situacija, čovjekova uma, a u *Dubrovačkoj trilogiji* sukladno sa nestankom Sunca, odnosno sutonom nestaje i dubrovačke vlastele. Na takav način, sukladno reagirajući jedno s drugim čovjek i priroda ostavljaju još jači, još veći još žešći dojam. Dojam kakav se očekuje da ostavi moderna drama.

6. LITERATURA

1. A. Lederer, *Drame hrvatske moderne*, Znanje, Zagreb, 2007.
2. B. Hećimović, *13 hrvatskih dramatičara, Od Vojnovića do Krležinog doba*, Znanje, Zagreb, 1976.
3. Dani hvarskog kazališta, *Književnost i kazalište hrvatske moderne – bilanca stoljeća*, HAZU, književni krug Zagreb – Split, 2001.
4. I. Frangeš, *Povijest hrvatske književnosti*, Nakladni zavod Matice hrvatske, ZagrebLjubljana, 1987.
5. I. Frangeš, V. Žmegač, *Hrvatska novela - interpretacije*, Školska knjiga, Zagreb, 1998.
6. I. Vojnović, *Noć smrznutog cvijeća*, predgovor L. Paljetak, Mladinska knjiga Zagreb, Zagreb, 1994.
7. M. Žeželj, *Gospar Ivo*, Centar za informacije i publicitet, Zagreb, 1977.
8. N. Batušić, Z. Kravar, V. Žmegač, *Književni protusvjetovi, Poglavlja iz hrvatske moderne*, Matica hrvatska, Zagreb, 2001.
9. N. Ivanišin, *Dubrovačke književne studije*, Matica hrvatska – pododbor - Dubrovnik, Dubrovnik, 1966.
10. Pet stoljeća hrvatske književnosti, knj. 55, *Ivo Vojnović*, Matica hrvatska, Zagreb, 1964.
11. R. Bacalja, *Književni rad Arsena Wenzelidesa*, Naklade Erasmus, Zagreb - Zadar, 2006.
12. R. Vučković, *Moderna drama*, IRO „Veselin Masleša“, OO izdavačka djelatnost, Sarajevo, 1982.
13. S. P. Novak, *Povijest hrvatske književnosti od Bašćanske ploče do danas*, Golden marketing, Zagreb, 2003.

14. Skupina autora, *Leksikon hrvatske književnosti - djela*, Školska knjiga, Zagreb, 2008.
15. T. Maštrović, *Odabrana djela - Ivo Vojnović*, Riječ, Vinkovci, 1998.
16. V. Žmegač, *Duh impresionizma i secesije*, Ideogram, Zagreb, 1993.
17. Z. Kravar, *Nostalgija i utopija u Iva Vojnovića*, Dani Hvarškoga kazališta, Vol. 27 No 1., Zagreb, 2001.

KNJIŽEVNA DJELA:

1. Pet stoljeća hrvatske književnosti, knj. 55, *Ivo Vojnović*, Matica hrvatska, Zagreb, 1964.

7. SAŽETAK

Ivo Vojnović, hrvatski dramatičar moderne u svojim je dramama prikazao realistički žive isječke povijesne stvarnosti Dubrovnika i njegove prirode. Kao glavni motiv svih njegovih drama javlja se Grad. On pjesniku služi kao najveća inspiracija, a njegova čar proizlazi upravo iz prirode čije je on sastavni dio. Vojnović je u svojim dramama realističan i simbolističan, a često se u njegovim djelima ocrta i artizam.

U dramama *Gospođa sa suncokretom*, *Ekvinocijo* i *Dubrovačka trilogija* najviše je prisutan motiv prirode. Tako se nerijetko opisuje more, sva njegova ljepota, ali i njegova mračna strana. Zbog opisa sutona Vojnović se naziva pjesnikom zalazećeg sunca, a cvijeće u njegovim dramama simbolički otkriva čovjekov, najčešće ženin karakter.

7.1. ABSTRACT

Ivo Vojnović, Croatian dramatist of the literary period Moderna in his dramas showcased a realistic historical clips of Dubrovnik and his nature. Main motif of his plays was the Town. It serves to the poet as his greatest inspiration, and its charm derives straight from the nature which is his main component. Vojnović is realistic and symbolic in his plays and artism is often depicted.

In plays Lady with the sunflower, Equinox and Dubrovnik trilogy the most present motif is the nature. Vojnović often describes the sea, its beauty, but also his dark side. Vojnović is called the poet of the rising sun, because of his descriptions of sunset and the flowers in his play symbolically reveals persons, mostly women's character.